

ARKTINEN KESÄAJAN VALO KAKSIKYMMENTÄNELJÄTUNTISENA AISTIYMPÄRISTÖNÄ

Samuli Helama

Otsikko voi aluksi herättää kysymyksen siitä, mikä on arktista, mikä määrittää sen alueelliset ulottuvuudet. Toisille arktista on vain siellä missä on ikuista lunta ja jäätä, napaseudulla, toisille sen määrää metsänraja, puuttoman maan alku, ja tundra siitä pohjoiseen. Määritteistä muista vapaana kulkee kuitenkin napapiiri juuri yöttömän yön rajalla, siellä mistä pohjoiseen alkaa arktisen valon maa.

Eikä vain maa, vaan taivas ja maa. Nimenomaan tämä on sfääri jonka olemuksesta Gary Snyderin (s. 1930 San Franciscossa) runo, *Arktisen kesäyön hämärä*, kutoutuu. Säie säikeeltä, askelma askeleelta, aistimus aistimukselta. Runo, joka on osa laajempaa ja Snyderin pitkään hahmottelemaa ja kirjoittamaa kokoelmaa, *Loputtomat vuoret ja joet*, jonka Palladium Kirjat on J. K. Ihalaisen kääntämänä julkaissut aiemmin tällä vuosikymmenellä (Snyder, 2011). Runossa on mittavuutta, se on yhteensä 99 säettä kahdelle kirjan aukeamalle ulottuva tuotos, joskin pituudeltaan se lienee keskimittainen *Loppumat-tomien vuorien ja jokien* mittapuulla. Keskinertainen se ei suinkaan ole, ja kyseistä runoa käsitelläänkin erikseen tässä kirjoituksessa sen herättäessä mahdollisesti aihepiiriltään mielenkiintoa eritoten pohjoissuomalaisessa ja lappilaisessa viitekehyksessä.

Arktisen kesäyön, yöttömän yön valo, on pohjoisille ihmisille ilmiönä tuttua tutumpi. Niin ikään sitä on kuvattu kirjallisuudessa useamminkin kuin kerran, mestarillisena, joskin eteläisempänä esimerkkinä F. E. Sillanpään kuvaukset suviyön sattumuksista, ihmisistä sen pauloissa. Ja kuitenkin Snyderin kuvaus omaa aivan omat erityispiirteensä, arktisen suven vuolasta valomaailmaa erityisesti kosketellen. Kirjoittaahan hän Suomesta katsoen kaukaa, amerikkalaisena runoilijana

ja esseistinä – yhtä kaikki samasta valosta, totta kyllä, joskin eri valossa. Useat näistä seikoista luovat runon ja sen pohjoisen lukijan välille ylimääräisen jännitteen, nosteen, joka entisestään sähköistää ja kannattelee näin syntyvää lukukokemusta.

Mutta miten hän sen tekee, kuinka Snyder kesäyön hämärästä sitten kirjoittaa. Ikään kuin vastineena kaikelle kesäyön valosta aiemmin kirjoitetulle valaa kirjailija puhtaan komposition jossa valon useat eri olomuodot kohtaavat yhtäaikaisesti toisensa:

*aurinko matalalla kiertää läpi kaksikymmentäneljätuntisen
ei koskaan ylhäällä, ei koskaan poissa, pehmeä kalteva valo,
kilometreittäin varjoa, alati täplittävät pilvet,*

lampaankallon otsalohko sarvenhaaroineen

Olomuodot ovat alati läsnä pitkissä säikeissä, ensin valonlähteessä, lopulta aina viistosta valosta valuviin varjoihin saakka. Läsnä ne ovat auringossa, mutta silloinkin lähellä maata, jopa kuolema kohtaa arktisen valon eri muodot, tulee osaksi niitä – kupera kallo kuuluttaa vaisua valoa, sen varjoja, maassa, kuin taivaalla aurinko ja sen pillkut. Pitkät säikeet, pitkät säteet. Vinosti vaeltava valo lävistää kohteitaan kauemmin, kuin suoraan ylhäältä tullessaan, paljastaa ne läpikotaisemmin. Valottaa ne.

Kesäyön valo on ”pehmeää” ja ”kaltevaa”. Kiirehtimättömyyden, kaksikymmentäneljätuntista. Kyseiset aistimukset ovat tuttuja myös valtameren tällä puolen. Kiirehtimättömyydessä, viipyilevässä valossa näkee tarkemmin, kalteva valo kulkee vaikka läpi harmaan kiven. Niin tuntuu käyvän myös toisaalla, siellä missä runoilijamme kulkee:

*Kiipeämme Keskiyön vuorta liukastellen kallioilla
keksimme lammaspolun kulkevan juuri siitä:
kovemmallalla vyörysoralla, rinteiden pohjalla,*

Kesäyön valo vallitsee ilmakehää, kivikehässä, ekosysteemissä vallitsee aistimus sen kulloisestakin likitulevasta muodosta. Vuori vyöttäytyy keskiyön valoon, sen rinne lammaspolkuun. Niin, siellä missä Snyder kulkee, kulkevat myös lampaat. Tai ehkäpä pikemminkin, siellä missä lampaat käyskentelevät, käy myös runoilijamme. Eivätkä ne kenties olisi siellä ilman valoa, tai kukaties kesäyön valo heijastuu sellaisena kuin vain se voi, juuri niistä, juuri sellaisina kuin ne ovat. Nyt eläessään, ja sittenkin kun ovat jo kuolleet. Runo jatkuu seuraavilla säkeillä niin ikään samalla polulla:

*seuraamme sitä, yli kallion ulkoneman, löydämme niiden
piilotetut suojatut vuoteet.*

Yöttömän yöniityn lampaat ovat kyllä poissa, mutta läsnä yhtä kaikki. Runo kulkee niiden jäljissä, löytää niiden leposijat tyhjillään. Ne eivät siis lepää, valoko pitää ne vireillä, tai pikemminkin, virittävätkö ne valon omanlaiselleen aallonpituudelle, luovatko juuri ne tuon kummajaisen, ”kaksikymmentäneljätuntisen” valon vuodenajan.

Ero meikäläiseen luontoon on käy ilmi. Tunturimme ovat vuoria, siellä missä Snyder valonsa kerran aisti, poromme lampaita. Ja kuitenkin, kivi on yhä kiveä, arktinen valo valoa, ja sorkkaeläin yhäti sorkkaeläin. Kenties onneksemme, kuten monet Snyderin runot, myös Arktisen kesäyön hämärä antaa kyllä vihjeitä suoraan myös maantieteellisistä vaikuttimistaan. Säkeet mainitsevat ”Doonerakin huipun”, ”Koyukukin vedet” ja ”koyukonien arvoituksen”. Tarkempi selvittely osoittaa Doonerakin olevan yli kaksi kilometriä korkea huippu lähellä 68 leveysastetta osassa Brooksien vuorijonoa, Koyukukin olevan joki lähellä suurempaa ja tunnetumpaa Yukonjokea, ja koyukonien kuuluvan athapaskalaisia kieliä mainittujen jokien alueilla puhuvaan Alaskan alkuperäisväestöön (Brown, 2007). Todellakin, runo kertoo samasta valosta, yöttömästä yöstä, samasta planetaarisesta valon ilmiasusta kuin kesäinen omamme, mutta moni asia on myös toisin. Ollaan Alaskan arktisilla alueilla. Sinne Snyder vei kerran kynänsä, ja sinne hän vie lukijansa kerta toisensa jälkeen.

Korkeat vuoret, niiden kipuavat huiput, kallioisten vuorten rinnetuulissa lepattavat lampaat. Tämä kaikki on tuttua suomalaiselle lukijalle toki myös lähempää. Kärkevät vuoret, korkeat vuoret, lampaat valkeat siellä jossain. Siellä kuljimme kerran,

missä kulkevat lampaat, ja siellä myös jäämeren tuuli. Ruijan rannoilta ne nousevat, kaikki kolme, kas tässä on tuo déjà-vu. Ja vielä, on niin ikään syytä palata runon alkuun, sen kolmeen aivan ensimmäiseen säkeeseen.

*Arktisen keskiyön hämärä
viileä pohjoisen tuuli ja pilvet alhaalla
vihreät vuorten rinteet, valkoinen vuorilammas*

Maisema vallitsee ”viileänä” sekä ”vihreänä”, että ”valkoisenaan”, sen tekevät pilvet ja lampaat (kuva 1). Alaskanlammas ei kuitenkaan ole kesy, kuten Norjassa laiduntavat sukulaisensa, vaan villieläin, athapaskiksi dibee, Snyderille vielä jotain paljon suurempaa. Osana luonnon suuruutta ne tulevat osaksi myös runon ekosysteemiä, nämä muutoin sen pienet osaset, eläimet Snyderin aistiympäristössä:

*tundraviheriöillä, sidottuina määkimisellä ja hajulla
klaaniin ja sukuun, hitaassa järjestyksen kierrossa*

Valkoisenaan ne tuovat ”järjestyksen” taivaalta maahan. ”Pilvet alhaalla”, alhaalta pohjoisen pilvistä sirottuu maahan arktinen valo, lampaisiin – niiden elämä ja kuolema ”hitaassa järjestyksen kierrossa” korkeita vuoria kiertäen, korkeita kuin taivas, korkeammalla kuin pilvien ”piilotetut suojatut vuoteet”. Ilmakehä, kivikehä, elonkehä. Valon vuotuinen kierto on arktisen järjestyksen kehä, sen kierron väsymätön vommel, pyrsähtymätön ponne. Valon kierto, vuoden kierto, aineen suuri kiertokulku. Vuodet vaihtuvat, vuoret nousevat, ja kerran taas tektonisten voimien vallasta laskevat. Ja kerran laskee myös keskiyön aurinko, runon lopussa menettää kulkija vainunsa myös lampaiden jäljistä:

Lammas poissa, ja loputtomat vuoret hämärän peitossa.

Jälleen ensi suvena, näillä samoilla ”tundraviheriöillä”, on viimeistään lupa odottaa jälleennäkemistä. Taas silloin ovat säteet pitkiä, ”kaksikymmentäneljätuntisia”, säkeet pitkiä ja täynnään valon niitä olomuotoja joissa elämä ja kuolema kohtaavat noina häivähtävän lyhyinä, katoavina hetkinä. Noiden hetkien aistimuksina kutoutuu myös *Arktisen keskiyön hämärä*, jonka Gary Snyder on luettavaksemme ja koettavaksemme runomuotoon tallentanut.

Kuten mainittua, on runo mittava, eikä vain pituudeltaan. Tässä kirjoituksessa on eittämättä vain ohuelti sivuttu sen useita näkökulmia, ja runo omaa varmasti myös monia muita tarttumapintoja kuin ne joita tässä käsitelty. Runoa voikin varmasti lukea monissa erilaisissa viitekehyksissä, myös muissa kuin niissä joita tässä on sivuttu. Kukin meistä lukee runoa omien elämän-

Kuva 1. Maiseman tekevät pilvet ja lampaat. Valokuva Lyngenin niemimaalta Pohjois-Norjasta, heinäkuussa 2018. Kuva: Samuli Helama.

kokemustensa maustamana, omien muistijälkiensä muuttaessa niitä sävyjä joita runon kuvaukset arktisesta valosta lukijassa herättävät. Eikä tässä vielä kaikki. Koelman muut runot ovat yhtä lailla lukijaa vavahduttavia. Luonnon ja luonnonhistoriallisten näkökulmien lisäksi niissä esittäytyy yhtäältä itämainen taide ja maailmankatsomus, toisaalta beat-sukupolven kuljeskelevä, levoton kirjallinen syke (josta *Arktisen keskiyön hämärä* epäilemättä saa osansa). Niiden edustavampi käsittely, edes pintapuolisesti, muodostaisi monitahoisen urakan, mahdollistaisipa jopa kokonaisen tutkielman työstämisen.

Niin, mutta mikä sitten on tuo yllä mainittu kyyhkön arvoitus, ja mikä sen vastaus. Arvoitus, joka runolliseen muotoon Snyder työnsä päättää. Sitä ei kerrota tässä, sen saa kukin lukija kohdata osana omaa lukukokemustaan. Mutta sen voi luvata, että myös tuo arvoitus on osa ”järjestyksen kiertoa”. Runo järjestyy omaan kiertoonsa, sen sanat aineettomuuden suureen kiertokulkuun.

Helama, Samuli

FT, tutkija

Luonnonvarakeskus, Rovaniemi

FT Samuli Helama toimii tutkijana Rovaniemellä Luonnonvarakeskuksella, hän on myös Helsingin yliopiston dosentti. Luonnonhistoria, luonnontieteelliset havainnot ja havaintosarjat kuuluvat hänen tutkimusalaansa.

Lähteet

- Brown, William E. (2007) *History of the central Brooks Range: Gaunt beauty, tenuous life*. Fairbanks: University of Alaska Press.
- Snyder, Gary (2011) *Loputtomat vuoret ja joet* [Mountains and rivers without end]. Siuro: Palladium Kirjat. Suomennos J. K. Ihalainen.